

O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSION PORTFELNI BOSHQARISHNING SAMARALI TIZIMINI JORIY ETISH

Madrimov Shuhrat Bahodir o‘g‘li

“Asakabank” AJ Investitsiyalar boshqarmasi boshlig‘i

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston tijorat banklarining investitsion portfelini boshqarish tizimi tahlil qilinadi. Hozirda moliya bozorlarining rivojlanishi va bank sektorining investitsiya faoliyatiga bo‘lgan talab ortib borayotgan sharoitda mavzuning dolzarbligi yanada oshib bormoqda. Ushbu tadqiqot davomida tijorat banklarining investitsion strategiyalari, risklarni diversifikatsiyalash usullari, likvidlik darajasi hamda aktivlar portfelining tuzilmasi o‘rganildi. Shuningdek, maqolada investitsion portfel samaradorligini oshirish bo‘yicha takliflar ilgari surilib, banklar uchun zamonaviy boshqaruv yondashuvlari tavsiya etildi.

Kalit so‘zlar: investitsion portfel, qimmatli qog‘ozlar, ESG investitsiyalar, kapital bozori, global moliya bozori, risklarni boshqarish tizimi, likvidli aktivlar.

Аннотация

В данной статье анализируется система управления инвестиционным портфелем коммерческих банков Узбекистана. В настоящее время актуальность темы обусловлена развитием финансовых рынков и растущим спросом банковского сектора на инвестиционную деятельность. В ходе исследования были изучены инвестиционные стратегии коммерческих банков, методы диверсификации рисков, уровень ликвидности и структура активного портфеля. Также в статье представлены предложения по повышению эффективности инвестиционного портфеля и рекомендованы современные подходы к управлению для банков.

Ключевые слова: инвестиционный портфель, ценные бумаги, ESG инвестиции, рынок капитала, глобальный финансовый рынок, система управления рисками, ликвидные активы.

Abstract

This article analyzes the investment portfolio management system of commercial banks in Uzbekistan. Currently, the relevance of the topic is driven by the development of financial markets and the increasing demand for investment activities within the banking sector. The study examines the investment strategies of commercial banks, methods of risk diversification, liquidity levels, and the structure of asset portfolios. Additionally, the article presents recommendations for improving the efficiency of investment portfolios and proposes modern management approaches for banks.

Keywords: investment portfolio, securities, ESG investments, capital market, global financial market, risk management system, liquid assets.

KIRISH

Mamlakatimiz iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun samarali moliyaviy tizimning mavjudligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tizimda tijorat banklari markaziy o‘rin tutadi, chunki ular nafaqat kreditlash, balki investitsion faoliyat orqali

iqtisodiy jarayonlarni moliyalashtiradi va rivojlantiradi. Ayniqsa, tijorat banklarining investitsion portfelni boshqarish tizimi ularning moliyaviy barqarorligi hamda raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Investitsion portfel — bu tijorat bankining turli moliyaviy aktivlarga kiritilgan sarmoyalari to'plami bo'lib, u risklarni diversifikatsiyalash, likvidlikni saqlash va daromadlilikni oshirish imkonini beradi. Masalan, O'zbekiston tijorat banklari o'z investitsion portfellariga davlat qimmatli qog'ozlari, korporativ obligatsiyalar, depozitlar va boshqa moliyaviy vositalarni kiritish orqali risklarni kamaytirishga harakat qilmoqda. Biroq, hozirgi kunda ushbu portfellarning tarkibi va boshqaruv usullarining samaradorligini oshirish bo'yicha hali ko'plab muammolar mavjud.

So'nggi yillarda O'zbekiston moliya bozori sezilarli darajada rivojlandi. Fond bozorining kengayishi, yangi investitsion instrumentlarning paydo bo'lishi hamda banklar faoliyatining raqamlashtirilishi investitsion portfel boshqaruvi tizimining zamonaviylashuviga zamin yaratmoqda. Masalan, "Ipoteka-bank" va "Aloqabank" kabi tijorat banklari o'z investitsion portfellarida innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirishga intilmoqda. Shunga qaramay, risklarni baholash va boshqarish jarayonlaridagi mavjud zaifliklar, shuningdek, likvidlikni ta'minlashdagi qiyinchiliklar banklarning investitsion faoliyatiga to'sqinlik qilmoqda.

Shu sababli, O'zbekiston tijorat banklarida investitsion portfelni boshqarish tizimini chuqur o'rganish, amaldagi yondashuvlarni tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish bo'yicha samarali strategiyalar ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi. Bu nafaqat banklarning moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilashga, balki mamlakat iqtisodiyotining umumiy barqarorligini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — O'zbekiston tijorat banklarida investitsion portfelni boshqarish tizimini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida amaldagi boshqaruv usullari, investitsion portfellar tarkibi, risklarni diversifikatsiya qilish hamda likvidlikni ta'minlash masalalari tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Investitsion portfelni boshqarish nazariyasi XX asrning o'rtalarida Markowitzning portfel nazariyasi orqali shakllana boshlagan. Uning asosiy g'oyasi — aktivlar o'rtasidagi korrelyatsiyani inobatga olgan holda risklarni minimallashtirish va daromadlilikni maksimal darajada oshirishdir. Sharpe 1964-yilda o'zining "Sharpe ratio" ko'rsatkichi yordamida portfel samaradorligini baholashda yangi yondashuvni taklif qilgan. Ushbu metodologiyalar hozirgi kunda ham keng qo'llanilmoqda, biroq zamonaviy moliya bozorlarining murakkablashuvi ularni yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

So'nggi yillarda investitsion portfel boshqaruvi sohasida sun'iy intellekt va mashinani o'rganish texnologiyalarining qo'llanilishi tadqiqotchilar e'tiborini tortmoqda. Masalan, Cheng va hammualliflar o'zlarining ilmiy tadqiqotlarida sun'iy neyron tarmoqlar asosida tijorat banklarida kredit riskini erta ogohlantirish modelini

ishlab chiqqan. Ularning tadqiqot natijalari an'anaviy modellarga nisbatan yuqori aniqlik va samaradorlikni namoyish etgan^{1,2}

O'zbekiston tijorat banklarida investitsion portfel boshqaruvi sohasida ham bir qator tadqiqotlar olib borilgan. A. Agzamov va D. Malikovalarning izlanishlari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston tijorat banklarining investitsion portfellarida davlat qimmatli qog'ozlarining ulushi yuqori bo'lib, bu holat portfelning xavfsizligini ta'minlash bilan birga daromadlilikning cheklanishiga olib keladi. Shuningdek, tadqiqotchilar "korporativ obligatsiyalarning kam rivojlanganligi va moliya bozori infratuzilmasining cheklanganligi banklarning investitsion portfellarini diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini toraytiradi" degan asosli fikrni ilgari surgan.

Banklarning investitsion portfelini samarali boshqarish uchun risklarni boshqarish tizimlarini yanada rivojlantirish zarur. A. Khujamurotov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda kredit portfellarini segmentatsiya qilish va muammoli kreditlar ulushini kamaytirish investitsion portfel boshqaruvida muhim omil ekanligi ta'kidlangan. Bu esa banklarning risklarni diversifikatsiya qilish va likvidlikni oshirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda O'zbekiston tijorat banklarining investitsion portfelini boshqarish tizimi kompleks tarzda tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida tijorat banklarining yillik moliyaviy hisobotlari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan taqdim etilgan rasmiy statistik ma'lumotlar, shuningdek, so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalar va tadqiqot ishlari asosiy manba sifatida foydalanilgan.

Tadqiqotda sifat va miqdoriy tahlil metodlari, taqqoslash hamda statistik usullar keng qo'llanilgan. Natijada, investitsion portfel boshqaruvining amaldagi holati va samaradorligi baholandi, shuningdek, O'zbekiston tijorat banklarining investitsion portfellarini boshqarishda samaradorlikni oshirish bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ma'lumki, global moliya bozorida tijorat banklarining investitsion portfeli ko'p tarmoqli va murakkab tuzilishga ega ekani hech kimga sir emas. Yirik xalqaro moliya institutlari, xususan JPMorgan Chase, HSBC va Citibank investitsion portfellari tarkibiga nazar tashlansa, ushbu banklar asosan xavfsiz aktivlar — davlat qimmatli qog'ozlari va likvid obligatsiyalar hamda yuqori rentabellikka ega aktivlarni muvozanatlash orqali risklarni kamaytirishga intilayotgani ko'rinadi.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar — sun'iy intellekt (SI) va katta ma'lumotlar tahlili (big data analytics) ham investitsion portfel boshqaruvida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hozirda JPMorgan va Deutsche Bank kabi yirik moliya institutlari tomonidan SI asosida ishlab chiqilgan kredit riskini erta aniqlash modellari

---

¹ Cheng, Y., Yang, Q., Wang, L., Xiang, A., & Zhang, J. (2024). Research on Credit Risk Early Warning Model of Commercial Banks Based on Neural Network Algorithm. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2405.10762>

² Agzamov, A., & Malikova, D. (2024). Loan portfolio of banks in Uzbekistan and ways to improve the efficiency of loan portfolio management. *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*. <https://doi.org/10.5281/zenodo>

amaliyotda muvaffaqiyatli qoʻllanilmoqda. Bu banklarga risklarni kamaytirish va investitsiyalarni yanada samarali boshqarish imkonini bermoqda.

Shuningdek, ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillariga rioya qilish jahon banklari uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Morgan Stanleyning 2024-yilgi hisobotiga koʻra, ESG investitsiyalarning global banklar portfellaridagi ulushi oʻrtacha 30 foizni tashkil etib, bu uzoq muddatli barqarorlik va ijtimoiy masʼuliyatni taʼminlashda muhim omil sifatida namoyon boʻlmoqda.

Xulosa qilib aytganda, jahonning rivojlangan tijorat banklari investitsion portfelli diversifikatsiyalangan, texnologiyalar bilan boyitilgan hamda barqarorlik tamoyillariga asoslangan boʻlib, bu ularning moliyaviy samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirmoqda.

Oʻzbekiston tijorat banklarining investitsion portfeli esa asosan konservativ yoʻnalishda shakllangan boʻlib, davlat qimmatli qogʻozlariga katta eʼtibor qaratilmoqda. Markaziy bankning 2020–2023-yillar oraligʻidagi ochiq statistik maʼlumotlariga koʻra, davlat obligatsiyalarining tijorat banklari investitsion portfellaridagi ulushi oʻrtacha 70–75 foizni tashkil etgan. Davlat ulushi mavjud aksariyat yirik tijorat banklari oʻz portfellarida asosan davlat qimmatli qogʻozlariga ustunlik bermoqda, bu esa portfel xavfsizligini taʼminlashi bilan bir paytda investitsiyalardan olinadigan daromadlilikni cheklamoqda.

Shu bilan birga, Oʻzbekiston moliya bozorining rivojlanishi va yangi moliyaviy instrumentlarning paydo boʻlishi banklarga portfellarini diversifikatsiya qilish imkonini bermoqda. Biroq, mahalliy fond bozorida hozircha korporativ obligatsiyalar hamda boshqa yuqori rentabellikka ega aktivlarning ulushi past boʻlib, bu holat banklarning investitsion strategiyasini konservativlashtirmoqda.

Tahlillar shuni koʻrsatmoqdaki, Oʻzbekiston tijorat banklarida investitsion portfel boshqaruvining asosiy muammolari quyidagilardir: diversifikatsiya yetishmasligi — investitsion faoliyat asosan davlat tomonidan kafolatlangan qarz qimmatli qogʻozlariga qaratilgani sababli portfel rentabelligi past; risklarni boshqarish tizimlarining rivojlanmaganligi — mamlakat tijorat banklari tomonidan zamonaviy texnologiyalar va risklarni aniqlash usullari keng qoʻllanilmayapti; likvidlikni taʼminlashdagi qiyinchiliklar — aksariyat aktivlar uzoq muddatli boʻlib, zarur paytda ularni tezda pulga aylantirish (sotish) murakkab; moliya bozori infrastrukturasi cheklanganligi — bozorda yangi investitsion mahsulotlar va mexanizmlar kam.

Tijorat banklarining investitsion portfeli bank aktivlarining muhim qismidir va u bankning moliyaviy barqarorligi, likvidlik darajasi hamda daromadlilikini taʼminlashda asosiy vosita hisoblanadi. Yuqorida taʼkidlanganidek, Oʻzbekiston tijorat banklari oʻz investitsion portfellarini shakllantirishda asosan davlat qimmatli qogʻozlari, korporativ obligatsiyalar, depozitlar va boshqa moliyaviy instrumentlardan foydalanmoqda. Biroq, ushbu aktivlarni boshqarishda risklarni diversifikatsiya qilish, likvidlikni saqlash va portfel samaradorligini oshirish boʻyicha qator muammolar mavjud.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot davomida O‘zbekiston tijorat banklarining investitsion portfelini boshqarish tizimi holatini kompleks tarzda o‘rganilgan. Jahonning rivojlangan bank-moliya institutlari amaliyoti, xususan JPMorgan Chase, HSBC va Citibank kabi yirik banklarning yillik hisobotlari hamda tahliliy sharhlaridan aniqlanishicha, ularning investitsion portfellarida yuqori darajadagi diversifikatsiya, aktivlarning muvozanatli taqsimoti, ilg‘or texnologik yechimlardan foydalanish va barqarorlik tamoyillariga asoslangan yondashuvlar ustuvor o‘rin egallamoqda.

Jahon banklarida investitsion portfel tarkibi nafaqat daromadlilikka, balki korporatsiya risklarini minimallashtirish va likvidlikni saqlab turish mezonlariga ham asoslanadi. Masalan, JPMorgan Chase o‘z portfelining katta qismini davlat obligatsiyalari, rivojlangan mamlakatlar aksiyalari hamda likvid vositalarga yo‘naltirgan. Bu esa moliyaviy barqarorlik va investorlar ishonchini ta‘minlashga xizmat qiladi. Shundan xulosa qilish mumkinki, muvaffaqiyatli investitsion boshqaruv chuqur risk tahlili, strategik rejalashtirish va bozor signallariga tezkor javob berishni talab etadi.

O‘zbekistonda tijorat banklari investitsion portfellarining asosiy qismini davlat qimmatli qog‘ozlari tashkil etadi. Bu, bir tomondan, xavfsizlik va past riskli investitsiyalarni ta‘minlasa-da, portfelning daromadlilik darajasini cheklaydi hamda investitsiyalashning innovatsion yondashuvlari imkoniyatini kamaytiradi. Davlat ishtirokidagi yirik tijorat banklarining investitsion faoliyatida asosan konservativ yondashuv saqlanib qolgan. Shuningdek, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, risklarni diversifikatsiya qilish vositalari yetarlicha joriy etilmagan, texnologik yechimlar cheklangan va investitsion qarorlar ko‘pincha faqat asosiy indikatorlarga tayanadi.

Mazkur holatda banklarning investitsion salohiyati to‘liq ishga solinmayapti, bu esa kapitalning samarali aylanishini, iqtisodiyotda yuqori darajadagi moliyalashtirish imkoniyatlarini va raqobatbardoshlikni susaytiradi.

O‘rganish natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy ahamiyatga ega takliflar ishlab chiqildi:

Investitsion portfel diversifikatsiyasini kuchaytirish. Banklar investitsion portfelleri tarkibini qayta ko‘rib chiqib, turli sohalaridagi korporativ obligatsiyalar, aksiyalar, xalqaro investitsiya instrumentlari (ETF, REITs), innovatsion startap loyihalar va boshqa daromadli vositalar hisobiga diversifikatsiyalashni amalga oshirishlari zarur. Diversifikatsiyalangan portfel riskni kamaytirib, daromadning o‘shish potensialini oshiradi.

Zamonaviy risk boshqaruvi tizimlarini joriy etish. Banklar investitsion faoliyatida risklarni baholash va boshqarish tizimlarini kuchaytirishlari lozim. Bu borada Value-at-Risk (VaR), stress-testlar va ssenariy tahlillari kabi xalqaro amaliyotda keng qo‘llaniladigan usullarni joriy etish maqsadga muvofiq. Mazkur usullar investitsion qarorlar qabul qilishda yanada asosli va barqaror yondashuvni ta‘minlashi mumkin.

Sun‘iy intellekt va raqamli texnologiyalardan foydalanish. Jahon banklari tajribasi shuni ko‘rsatadiki, sun‘iy intellekt asosida tuzilgan investitsion modellar va “Big Data” tahlillari real vaqt rejimida investitsiya holatini baholash, xavflarni aniqlash

hamda prognozlashda yuqori samaradorlikka ega. Respublikamiz tijorat banklari ushbu yo‘nalishda texnologik va dasturiy infratuzilmani rivojlantirishi, shuningdek, mos algoritmik yechimlarni ishlab chiqishni ta‘minlashi zarur.

Moliyaviy instrumentlar bozorini rivojlantirish. O‘zbekiston kapital bozori imkoniyatlarini kengaytirish orqali tijorat banklarining investitsiyalash salohiyatini oshirish mumkin. Bu borada zamonaviy investitsion vositalar — “green bonds”, “sukuk”, IPO va SPO lar orqali emitentlar sonini oshirish, korporativ qimmatli qog‘ozlar bozorini jonlantirish hamda ikkilamchi bozordagi likvidlikni ta‘minlash lozim.

ESG tamoyillarini investitsion siyosatga integratsiya qilish. Yevropa va AQSh banklarining tajribasiga tayanib aytish mumkinki, uzoq muddatli investitsiyalarda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) mezonlarini ko‘proq hisobga olish nafaqat ijtimoiy mas‘uliyatni kuchaytiradi, balki xorijiy investorlar ishonchini oshiradi. O‘zbekiston banklari uchun bu yo‘nalish strategik ustuvorlikka aylanishi mumkin.

Kadrlar malakasini oshirish va institutsional islohotlar. Investitsion portfelni boshqarish bilan shug‘ullanuvchi bank xodimlarining malakasi va kompetensiyasi yuqori bo‘lishi, bozordagi tebranishlarga tezda javob bera olishi hamda qarorlar qabul qilishda asosli va barqaror yondashuvni namoyon etishi zarur. Shu sababli, tijorat banklari doirasida malaka oshirish dasturlari, xalqaro treninglar va ilg‘or tajribalarni o‘zlashtirish tizimini yo‘lga qo‘yish muhim. Bundan tashqari, regulyator sifatida Markaziy bank tomonidan investitsion faoliyatni rag‘batlantirishga qaratilgan normativ-huquqiy bazani takomillashtirishga amaliy yordam ko‘rsatilishi lozim.

Yakuniy xulosa sifatida ta‘kidlash joizki, mamlakatimizda tijorat banklarining investitsion portfelini yuqori darajada samarali boshqarish tizimi hali to‘liq shakllanmagan bo‘lsa-da, amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, bank sektorining liberallasuvi, transformatsiya va xususiyashtirish jarayonlari hamda dasturiy-texnologik taraqqiyot bu yo‘nalishda muhim imkoniyatlar yaratmoqda. Shuningdek, banklar o‘z strategiyalarida investitsion yo‘nalishlarning imkoniyatlarini chuqur tahlil qilgan holda, xalqaro standartlarga mos keladigan diversifikatsiya, risk boshqaruvi va texnologik integratsiyani ta‘minlagan taqdirda, mazkur moliyaviy vositalar banklarning korporativ barqarorlik, yuqori daromadlilik, raqobatbardoshlik hamda umumiy iqtisodiy o‘sish kabi asosiy omillariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishiga ishonchimiz komil.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Cheng, Y., Yang, Q., Wang, L., Xiang, A., & Zhang, J. (2024). Research on Credit Risk Early Warning Model of Commercial Banks Based on Neural Network Algorithm. arXiv. <https://arxiv.org/abs/2405.10762>.
2. Agzamov, A., & Malikova, D. (2024). Loan portfolio of banks in Uzbekistan and ways to improve the efficiency of loan portfolio management. / Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. <https://doi.org/10.5281/zenodo>.
3. The Banker. (2023). Global Banking Report. <https://www.thebanker.com/>.
4. Morgan Stanley. (2024). Sustainable Investing Trends in Banking. <https://www.morganstanley.com/articles/sustainable-investing-trends>.

5. Ibodullaev, I. (2022). O‘zbekiston tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish bo‘yicha xorijiy tajribalar. Academy of Leadership. <https://academicleadership.org/index.php/jal/article/view/9>.
6. <https://new.openinfo.uz/facts/>.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Ingliz tili muharriri:

Rus tili muharriri:

Musahhah:

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, oktabr, 10-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Bot:

[@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlararo standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**